№ 48 Ապրիլ 10 (22) **1879** Ապրիլ 10 (22) № 48

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլ կէս տարվանը 6 րուբլ

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ո՞ւր ենք գնում։—Ներքին տեսութիւն։ Թագաւոր Կայսրի հրաշալի փրկութիւնը։ Նամակ Խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Հայր Մկրտեանի նամակը։ Նամակ Թիւրքիայից։ Նամակ Պարսկաստանից։ „Մասիս" թղթակցութիւնը։—„Մշակի" հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։—Տեղեկացոյց։

ՈՒ՞Ր ԵՆՔ ԳՆՈՒՄ

Տօներից յետոյ մեր առաջին համարը հրատարակում ենք այն տխուր, սարսափելի տպաւորութեան տակ, որ գործել է մեզ վրա ապրիլի 2-ին Ս. Պետերբուրգում Թագաւոր Կայսրի դէմ կատարված չարագործութիւնը, որ բաղդաւորապէս ոչինչ վատ հետեւանքներ չունեցաւ և Թագաւորի թանգագին կեանքը փրկուեցաւ։

Այն եղեռնագործութիւնները, որոնք վերջին ժամանակները կատարվում են ամբողջ Ռուսաստանում բարձր պաշտօնեաների և Կայսրի ամենամօտ օգնականների դէմ, այն յանցանքները որոնցից վերջինը ուղղված էր նոյն իսկ Կայսրի անձնաւորութեան դէմ, չեն կարող համարվել երկու երեք մարդի խանգարված ուղեղի ծընունդ, այլ այդ սարսափելի չարագործութիւնների անլսելի յաջորդութիւնը, ցոյց է տալիս, որ կայ ռուսաց հասարակութեան մէջ, եթէ այդպէս կարելի է ասել, մի սարսափելի, մի վտանգաւոր ստորերկրեայ շարժում, որ խոր արմատներ է գցել ռուսաց հողի մէջ։

Անուանեցէք սօցիալիզմ, անուանեցէք միջազգային յեղափոխական կուսակցութիւն, անուանեցէք անարխիական, անիշխանական կուսակցութիւն,—մի և նոյն է ինչ անուն տաք այդ ուղղութեան մարդիկներին.... Միայն մի բան հերքել չէ կարելի. կան ցաւեր, հասարակական ախտեր, որոնք տէրութիւնը միայն հասարակութեան գործակցութեամբ կարող է արմատից հանել։

Ինքն տէրութիւնը անցեալ տարիվայ իր հրովարտակի մէջ դիմել է հասարակութեան օգնութեանը յայտնվող ախտի դէմ։ Եւ ճշմարիտ, եթէ հասարակութեան կողմից դրական գործակցութիւն չը լինի, ո՞վ կարող է երաշխաւոր լինել, որ գաղտնի և մի և նոյն ժամանակ, ինչպէս երեւում է, ահագին կուսակցութեան չարագործութիւնները չեն շարունակվի, չեն դառնայ աւելի յանդուգն և չեն հասցնի մեր ընդարձակ պետութիւնը նաև մեծամեծ չարիքների....

Մենք անդրկովկասեան բնակիչներս, մանաւանդ սաստիկ պահպանողական, կօնսերվատիւ հայոց տարրը, այդ տեսակ հարցերում աւելի անկողմնապահ կարող ենք դատել, որովհետեւ մեր բնաւորութեան հակառակ է սօցիալիզմի որ և է գաղափարը, մեզ անհասկանալի են այդ երազական մտքերը։ Անդրկովկասը երբէք չի ներկայացնի մի յարմար հող սօցիալական որ և է պրօպագանդայի համար։

Մենք ունենք մեր սեփական, ներքին խնդիրներ, մեր տնտեսական և ուսումնարանական ցաւեր։ Սօցիալիզմը հակառակ է մեր բնաւորութեան և մենք պէտք է մեր բոլոր ջանքերը գործ դնենք մեր անդրկովկասեան ազգութիւնների, հայերի, թուրքերի և վրացիների ինքնակրթութեան գործը առաջ տանելու։

Ուրեմն ամփոփենք մեր ոյժերը մեր սեփական հոգսերի վրա, դատապարտելով միշտ ապօրինի և հակահասարակական արարմունքներ։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՅՍՐԻ ՀՐԱՇԱԼԻ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլի 2-ին առաւօտեան 9 ժամին երբ Թագաւոր Կայսրը սովորաբար զբօսնում էր Ձմեռային պալատի առաջ, մաքուր կերպով հագնված մի մարդ մօտեցաւ Նորին Կայսերական Մեծութեանը և հինգ անգամ Նրա վրա ռէվօլվէր արձակեց։ Կայսրը անվնաս մընաց։ Չարագործը բռնվեցաւ։ Նա թոյն ընդունեց, բայց բժիշկները նրան առողջացրին։ Չարագործի անունն է Ալէքսանդր Կօնստանտինօվիչ Սօլօվիէվ։ Նա ժողովրդական ուսումնարանի ուսուցիչ է եղել։ Նորին Մեծութիւնը ամեն տեղից, օտար երկիրների թագաւորներից, Նրանց դեսպաններից և Ֆրանսիական հանրապետութեան նախագահից շնորհաւորական հեռագիրներ է ստացել։ «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է Թագաւոր Կայսրի խօսքերը որ Նորին Մեծութիւնը արտասանեց ապրիլի 2-ին Ձմեռային պալատում այնտեղ հաւաքված երկու սեռի անձների առջև, որոնք ներկայացել էին Նորին Մեծութեանը չարագործի ձեռքից ազատվելու պատճառով շնորհաւորելու համար։ «Ես խոր կերպով շարժված եմ և ի սրտէ շնորհակալ եմ ձեր կողմից յայտնած հաւատարմութեան զգացմունքի համար։ Ցաւում եմ միայն որ դորան առիթ է եղել այնքան տխուր դէպք։ Աստուծուն հաճելի էր երրորդ անգամ ազատել Ինձ հաստատ մահից և Իմ սիրտը լի է շնորհակալութեամբ Նորա դէպի Ինձ ունեցած գթութեան համար։ Թող օգնի Նա Ինձ շարունակել ծառայել Ռուսաստանին և տեսնել նրան բաղդաւոր և խաղաղ կերպով զարգացող, ինչպէս Ես այդ ցանկանում էի։ Շնորհակալ եմ ձեզանից կրկին անգամ։»

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Լենքօրան, 29 մարտի

Մեզանից իւրաքանչիւրի պարտականութիւն է ազգի ցաւերին կարեկցելը, ես ևս պարտք համարեցայ ժողովել մի մասնաւոր գումար «Արարատեան ընկերութեան» ազգօգուտ և բարենպատակ գործի համար։ Յիսուն և ինն րուբլ, կը խնդրեմք այս դրամ հասուցանել, ուր հարկն է, հրատարակելով, պատուական լրագրիդ մէջ, նուիրատու անձանց անունները։ Յարութիւն Աղէքսանդրեանց 5 ր., Անաստաս Տէր Առաքելեանց 3 ր., Գարշին Միլլոնչով 10 ր., Հ. Տէր-Մարկոսով 5 ր., Վասիլի Աշարով 3 ր., Ս. Բաղինեանց 2 ր., Աղէքսանդր Մարգանով 5 ր., Աստուածատուր Գ. Տէր-Ստեփանեանց 3 ր., Մ. Շանշիով 1 ր., Ղազար Ղազեանց 3 ր., Գէորգ Խախանեանց 2 ր., Н. Янкова 2 ր., Հայրապետ Սափարով 2 ր., Վարդան Նշիկով 1 ր., Մի ոմն Նուխեցի 2 ր., Աղէքսանդր Տէր-Ստեփանեանց 10 ր., ընդամէնը 58 ր. 15 կ., դուրս ձգելով փօստային ծախքը 85 կ.։

Յովսէփ Մ. Սարգսեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կառավարութեան հրամանով նամակներ ուղարկելու փօստային վճարը էժանացել է մի կոպէկով։ Այժմ փոխանակ 8 կոպէկանոց մարկայի, պէտք է 7 կոպէկանոց մարկա կպցնել նամակի վրա։

—

«Մշակը» հատով ծախվում է հետեւեալ գըլխաւոր տեղերում ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ։ 1) Զ. Գրիգորեանցի «Կովկասեան» գրավաճառանոցի մէջ, 2) Իշ. Ամատունու խանութում, Արծրունու գալէրէյում, 3) Շահվէրդեանի լրագրական գրասենեակում, Միրիմանովի տանը, 4) «Կովկաս» հիւրանոցի տակ գտնվող ծխախոտի խանութում, և 5) Դեկարխանեանի խանութում, Կուկիայում, Վօրօնցովի արձանի դիմաց։

—

Մարտի 3-ին ԹԻՖԼԻՍԻ երկու ուսումնարանների, Ներսիսեան դպրոցի և Ռէալական ուսումնարանի փոքր դասատների աշակերտները յանձնեցին մեզ իրանց ձեռքով ստորագրութեամբ հաւաքած 89 րուբլ 67 կոպէկ, յօգուտ «Արարատեան» ընկերութեան։ Մանուկների ձեռքով հաւաքած այդ փողը մեզ համար աւելի թանգ է, քան թէ հասակ առածների ձեռքով հաւաքած հազարները։ Մենք անկարող ենք նուիրատուների անունները տպել, որովհետեւ խիստ շատ են, ոմանք 10 կոպէկ, ոմանք 5 կոպէկ են նուիրել և ոմանց անունները էլ պարզ չեն գրած։ Նուիրատուների մէջ կան և վրացիներ։

—

«Кавказъ» լրագիրը լսել է, որ հրէաների գործի վերաբերութեամբ ՔՈՒԹԱՅԻՍԻ նահանգական դատարանի վճռի վրա պրօկուրօրը ներկայացնելու է ապելլացիական բողոք Թիֆլիսի դատաստանական պալատը։

—

Ապրիլի 5-ին, հինգշաբթի օրը դօկտոր Բաբայեան կարդաց հայերէն լեզուով իր հրապարակական դասախօսութիւնը ԹԻՖԼԻՍԻ Արհեստաւորների ընկերութեան դահլիճում։ Դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Կրքերի ազդեցութիւնը մարդուս առողջութեան վրա։» Դասախօսութիւնը շատ լաւ աջողվեցաւ։

—

Մենք ստացանք մի նամակ Կ. Պօլսի «Արարատեան» ընկերութեան վարչութենից որ փետրվար ամսին մեր ուղարկած 2000 րուբլ ստացվեցաւ ընկերութեան մէջ։

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք Իսահակ Մարտինիչ Շովեանովից իր հանգուցեալ եղբօր Աղէքսանդր Մարտինիչ Շովեանովի յօգուտ «Արարատեան» ընկերութեան կտակած 500 րուբլ գումարը։

—

ՓԻՐ գիւղից մեզ գրում են. «Անցեալ տարի «Մշակ» լրագրում ձեր առաջնորդող յօդուածները անտառների կարեւորութեան մասին մեծ համակրանօք կարդալու ժամանակ ես մըտածում էի մի՞թէ պատասխանատու չեն իրենց խղճի առաջ այն հասկացող պարոնները, որոնցից կախված է իրաւունքը, և որոնք անտառների ոչնչանալով այնպէս հանգիստ հոգով և սառը սրտով են նայում ինչպէս մեզպիսի անհասկացող գիւղացիք։ Ահա երկու շաբաթից աւելի Զարէքայ անապատի անտառը, որ Շամքոռ գետի վրա է, շնորհիւ տեղական վանահայր Աստուածատուր վարդապետի ոչնչանալու վրա է. ասում են այժմ անտառումը հարիւրաւոր կացին է բանում... Բազմաշխատ վանահայրը (!!) ասում են Գեդաբեկու պղնձահանքի երկաթուղու համար խոստացել է վանքի անտառից տալ մօտ 300000 շպալ։ Այս մասին հրաւիրում ենք թէ հոգևոր իշխանութեան և թէ անտառապետ Մելիքեանցի ուշադրութիւնը։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՐ ՄԿՐԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ

Անցեալ փետրվար 1 Մասիսի միջոցաւ հըրատարակեալ նամակիս խօսքերը տարաբաղդաբար ստուգութիւն ունեցան։ Կասէի թէ՝ Հռոմէական—Պապական ճնշող ձեռքն՝ կը լսեմ որ այս օրերս կրկին ծանրացած է մեր սիրելի համազգի եղբարց վերայ։

Եւ արդարև այնպէս ալ եղաւ, ինչպէս դուք ևս երբեմն խիստ լաւ ասած էիք թէ՝ ճիզվիթութիւնն իւր սովորական զէնքերով

յաղթանակը տարաւ, Հակահասունեանց բերդը ներսէն առնլով:

Քիւրքճեան Գեր. Յօհան եպիսկոպոս, առնուանեալ պատրիարք Հակահասունեան Հայոց, կը դառնայ վերստին Հռոմայ Պապին գիրկը՝ չը կարենալով տոկալ նորա ճնշող ձեռաց ծանրութեան ներքև, և ինքզինքը կազատէ նորա զանազան բռնութիւններէն՝ թողլով որ զինքը պատրիարք ընտրող ժողովուրդը բողոքէն ճնշուի և ճմլուի: Բայց արդեօք Գեր. Քիւրքճեան իւր խղճի խայթերէն ալ կըցաւ ազատիլ և անդորր ու խաղաղ մնալ հոգւով. շատ հաւանական է. քանզի Հռոմէական—Պապական—Կաթոլիկ մը պէտք է դադարի իր մտքին, իր սրտին, իր խղճին և իր հոգւոյն տէր լինելէ, և կոյր հնազանդութեամբ ապրի մեքենաբար ընդ ԱՆՍԽԱԼ գերիշխանութեամբ Պապին:

Սակայն՝ որպէս զի չը կարծուի թէ Գեր. Քիւրքճեան Յօհան եպիսկոպոս՝ Հռոմէական եկեղեցւոյ վարդապետութենէն չը շեղելով՝ Գեր. Հասունեան Անտօն եպիսկոպոսի բռնաբարութեանց դէմ գործելու համար միայն յանձն առած էր Պապական Ռէվէրսիւրիւսին զիմադրել և Պատրիարք լինել, ես այս կարծիքը պիտի ջրեմ մի տողջ և հաւատի պատմութեամբ՝ որ հասարակաց գիտութեան կարևոր է:

1875 Թուականին մարտ ամսոյ 20-ին հինգշաբթի օրը ժամը 7-ին՝ սոյն Գեր. Քիւրքճեան Յօհան պատրիարքն այցելութեան եկաւ մեր Ազգային Պատրիարքարանն առ Ամեն. Տ. Ներսէս Ս. Պատրիարք Հայրն մեր, իրեն հետ ունենալով Գեր. Մովսէս եպիսկոպոս Ամբէրպօյեան, Վեր. Գրիգոր վարդապետ Էնֆիէճեան և Վեր. Ստեփաննոս վարդապետ Նազճեան: Սովորական և քաղաքավարական խօսակցութենէ յետոյ՝ բնականաբար ազգային վէճակին վրայ խօսք բացուելով, «Քերև մի ժողովուրդ Հայ ազգին բարւոքմանն ու յառաջդիմութեանը պէտք է աշխատինք, ասաց մեր Ս. Պատրիարք Հայրը վերցնելով երկու ժողովրդեան մէջէն խտրականութիւններն, որպէս զի կարենան զերար սիրել իբրև համարիւն եղբայր»: Ի պատասխանի այս խօսքին՝ Գեր. Քիւրքճեան ասաց եռանդով. Սրբազան Տէր, մեր մէջ խտրութիւն դնողն խնդրեմ է ի վեր Հռոմն եղած է, և այս վերջին տարիներս Հռոմ բոլորովին հակաքրիստոնէական ընթացք ունեցաւ, և հեռացաւ իւր նախնի առաքելաւանդ շաւղէն. այս բանս չէ թէ միայն մեր ազգային իրաւունքները Պապին ձեռքերնէս յափշտակել ուզելուն համար կըսեմ, այլ և ինքզինքն անսխալ հրատարակելուն և միահեծան գլուխ եկեղեցւոյ անուանելուն դէմ, որ Աստուածընդդէմ մոլորութիւն է: Հիմա մենք այս կոյր հնազանդութեան քողը պատռելով մէկդի ելանք նորա կարծեցեալ իրաւասութենէն, վասն զի Հռոմայ եկեղեցին Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սրբութիւնն ու ինքնօրինութիւնը ի վաղուց ընդունած է, և չէ կարող մեր վրայ տիրապետել: *)

Գեր. Քիւրքճեանի բանից Ամէն ասացին իւր հետ գտնուող եկեղեցականք և մեր Սրբազան Պատրիարք հայրն ալ պատասխանեց. „Գոհանամ զԱստուծոյ, որ այսօր այն խօսքերը կը խօսի մեզնէ բաժանեալ Հայոց Պատրիարքը, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս կը խօսէին առկէ 40 կամ 50 տարի յառաջ իմ նախորդներս Ս. Պատրիարքունք սոյն այս յարկին և սրահին մէջ, երբ միութեան խորհուրդ կընէին ընդ Հռոմէականացեալ Հայոց. ուրեմն ի՞նչ կայ այլ ևս ընդ Հայս և ընդ Պապն, և ի՞նչու համար Հայք բաժնուած մնան Պապի մը համար…“

Գեր. Քիւրքճեան և իւր ուղեկիցք իրաւունք տալով՝ գրեթէ միաբերան ասացին թէ

*) Այս խօսքերը մենք ալ լսած եմք Գեր. Քիւրքճեանի բերնէն, իրեն հետ տեսակցած ժամանակիս:

Ծ. Խ.

քիչ ժամանակէն ամէն բան կարգի դրուելով, Աստուծով միութիւնը կը հաստատուի: Առայժմ մենք պիտի աշխատինք մեր ժողովուրդը ընտելացնել ազգութեան և ազգային եկեղեցւոյ հետ: Զկնի այսորիկ մեկնեցան յարգանօք ճիշդ ժամը $8^{1}/_{2}$-ին

Մի և նոյն խօսակցութիւններն ունեցան նաև երբ մեր Ամեն. Սրբազան Պատրիարք հայրը փոխադարձ այցելութեան գնաց առ Գեր. Քիւրքճեան Պատրիարքն ի 13 մայիսի 1873 երեքշաբթի օրը ժամ 6-ին ի Բերա ի վարդապետանոցն Ռսկեբերան եկեղեցւոյ, և զարմանք պատճառեց ունկնդրաց Գեր. Քիւրքճեանի խօսքերն, զորս իւր յարկին մէջ ալ կրկնեց առաջի բազմաց աներկիւղ և համարձակ ընդդէմ Պապական եկեղեցւոյ է գերիշխանութեան և անսխալութեան պապին, ինչպէս կրնայ խօսիլ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հարազատ պաշտօնեայ մը:

Արդ՝ Գեր. Քիւրքճեան այս խօսքերն այն ատեն կամ իր խղճին թելադրութեամբն ասաց, կամ կեղծաւորութեամբ: Այս երկուքէն որն ալ եղած ըլլայ, անարդարանալի է այսօր մարդկութեան և Քրիստոնէութեան առջև, և դատապարտելի ազգայնութեան առջև, բայց արդար և սուրբ Հռոմայ անսխալութեան առջև: Ափսոս մեր դժբաղդ համազգի եղբարց որ մի կողմէն այսպիսի կեղծաւոր անձանց հովուութեան ներքև կը մնան, և միւս կողմէն Հռոմայ բազմահնար և բազմահանճար մեքենայութեանց տակ հեծել կուզեն տակաւին: Եկէք, ով Հասունեան և Հակահասունեան, Գօլէճեան և Անտօնեան, Մխիթարեան և Աբբայեան և այն և այն կուսակցութիւնք, եկէք միացէք և մտէք ընդ դրօշակաւ ձեր հարց և նախահարց պաշտած Առաքելական եկեղեցւոյն Հայոց, որ այսօր նա միայն է կենտրոն միութեան Հայ ազգութեան, որով ապաստանելով օտար ազդեցութենէ՝ համաձայն խորհիմք և գործեմք վասն վերակենդանութեան ազգիս, զի օտար ազդեցութիւնն տեսէք ինչեր գործեց մինչև ցայժմ, և ինչեր պիտի գործէ տակաւին: Դուք լուսամիտ և բարեկիրթ տիտղոսը ձեզ սեփհականել կուզէք ամէն առթի մէջ, ցոյց տուէք ձեր լուսամտութիւնը. խզեցէք այն կապը որ զձեզ կապած կաշկանդած է. փլուցէք այն խարխուլ պատը՝ որ զձեզ կը բաժանէ ձեր համարիւն և համացեղ եղբայրներէն. կարկեցուցէք այն լեզուները որ ձեզի մինչև ցայսօր ուսուցին հայհոյել ձեր հայրերուն պաշտած սուրբ կրօնքը, և ուրանալ ազգութիւնը:

Հետևեցէք աւելի Ապտուլլահեան եղբարց և իմաստուն Շիշմանեանի օրինակին, և մէկդի թողէք ձեր վրայ դրած աւելորդ անուններն և միայն Հայ անունը Ձեզի բաւական սեպեցէք, յորում պարունակեալ է Քրիստոնէութիւն՝ ըստ հաւատոյ և դաւանութեան երանաշնորհ նախնեաց մերոց Գրիգորի, Ներսէսի, Սահակայ, Մեսրոպայ, Գիւտոյ, Մանդակունւոյ, Շնորհալւոյ և այլն և այլն, որք առանց Հռոմայ Պապին օգնութեան օգտակար եղան իրենց ազգին և մարդկութեան, և երկնից արքայութեան ժառանգորդ սուրբեր եղան, հանդերձ ժողովրդովք իւրեանց, ինչպէս որ դուք ևս մինչև ցայսօր այսպէս գիտէք:

Ահա ժամանակ ընդունելի, ահա օր փրկութեան:

(Մասիս)

ՆԱՄԱԿ ԹԻՖԼԻՍԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս 18 մարտ

Տարօրինակ ժամանակ յորում կրօնաւորներն խոյս կուտան բարձր պաշտօններէ, Պատրիարքն անդրդուելի կը մնայ իւր հրաժարականին վրա, Իզմիրլեան սրբազան չընդունիր պատրիարքական փոխանորդութիւնը: Պատրիարքն շնորհակալութեան գիր գրելով առ նորընտիր փոխանորդն կը խնդրէ որ իւր պաշտօնի գլուխն անցնի, բայց սրբազանը անձնական տկարութիւնը պատճառ բռնելով հրաժեշտ կուտայ. քաղաքական և կրօնական ժողովներն որք փափագած էին Մատթէոս սրբազանի փոխանորդ լինելն կը դիմեն նմա յատուկ պատգամաւորութեամբ աղաչելով որ չը հրաժարի, բայց անհնար կըլլայ: Արդարև Մատթէոս եպիսկոպոս անձնական տկարութիւն ունի, սակայն տրամադիր էր իւր երաշխաւորութիւններն նուիրել ազգին եթէ չը գիտնար որ Պատրիարք Սրբազանի անհաճոյ պիտի լինի և կը պատմուի որ մի քահանայ, ոխերիմ Իզմիրլեանի, ամէն ջանք ըրած է որ Ներսէսի և Մատթէոսի մէջ ցրտութիւն մը տիրէ: Բաց աստի մի քանի անձանց կողմանէ նամակ մը գրուած է առ Մատթէոս եպիսկոպոս, որ չընդունի այդ պաշտօնն որպէս զի Պատրիարքն իւր պաշտօնն շարունակէ. այդ նամակի ոճն ցոյց կուտայ թէ մի քանի ռամիկներու գործ է: Մարտ 16-ի գումարեցաւ Ազգային ժողովն Պատրիարքական փոխանորդի հրաժարման խնդրով զբաղելու համար: Պատրիարք Սրբազանը մի սրտաշարժ նամակ գրած էր առ ժողովն, զոր ստորագրած էր «յաւէտ հրաժարեալ»: Իզմիրլեան սրբազան ինքն ևս հրաժարականը խրկած էր: Բաւական ջերմ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, բայց արդիւնք մը չունեցան: Պ. Փափազեան կառաջարկէ թէ «քանի որ Պատրիարքն չանսար մեր աղաչանաց և չընդունէր վերստին իւր պաշտօնի գլուխն անցնել, պէտք է որ Ազգային ժողովն իւր իշխանութիւնը գործածէ և հրամայէ Ներսէս Սրբազանի՝ Պատրիարքական գահուն վրա մնալ: Ներսէս եպիսկոպոս իբր հայ եկեղեցական և սահմանադրական ուխտեալ Պատրիարք մինչև իւր վերջին շունչն պարտաւոր է ազգին համար աշխատել, հնազանդել Ազգային ժողովոյ կամաց՝ ապա թէ ոչ ուխտազանց և պարտազանց ընդդէմ սահմանադրութեան կը նկատուի:»

Պ. Փափազեանի այս խօսքերն մեծ տպաւորութիւն մը ըրին ժողովոյ և հանդիսականաց վրա. կը տեսնէք թէ ամէն ջանք կըլլայ, համոզում, աղաչանք և բռնաբարութիւն որպէս զի Ներսէս սրբազանը պատրիարք մնայ. քանզի քաջասրտութեան մեծ ապացոյցներ տուած և հայոց ինքնօրինութեան գաղափարի անձնաւորութիւնը կը սեպուի: Կը կարծուի որ այս օրերս ժողովուրդի կողմէ պատգամաւորութիւն մը ներկայանայ առ նորին սրբազնութիւն աղաչելով որ չը պնդէ իւր հրաժարականին վրա, թուի թէ այս պատգամաւորութիւնը շատ կակուղ պիտի չը լինի, և ՚ի հարկին պիտի ստիպէ զՊատրիարքն, Օտակի տոնի առթիւ, որ մայր եկեղեցի իջնէ և Ս. պատարագ մատուցանէ իբր Պատրիարք: Ատեն մը արիւնահեղութիւններ կըլլային պատրիարքներն սեղանէ վայր իջեցնելու համար, այսօր կռիւներ տեղի պիտի ունենան Պատրիարքն այդ սեղանի վրա բարձրացնելու:

Ազգային ժողովն պիտի գումարի ապրիլ 6-ին այս հրաժարականաց խնդրոյն վրա վերջնական կարգադրութիւն մը անելու. և եթէ անհնար լինի ո՛ և է կերպով Ներսէսի ընդունել տալ պատրիարքութիւնը՝ փութով նոր մը ընտրելու ձեռնարկել. սովորութիւն է տեղապահ մը ընտրել և յետոյ Պատրիարքի ընտրութիւնը կատարել. սակայն այնպիսի կացութեան մը մէջ եմք որ այս ձևերն կարճեցնելով անմիջապէս նոր Պատրիարքն դնելու է: Իսկ եթէ Ներսէս մնայ և նոր փոխանորդ մը ընտրուի հաւանօրէն Սերովբեան Կարապետ եպիսկոպոսն կը լինի. սա շատ բարի մի կրօնաւոր է, բայց խիստ թոյլ և տկար անձ է:

Սակայն մինչ այս ընտրութեանց և հրաժարմանց խնդրով կը զբաղիմք ազգին կենսական գործերն երեսի վրա մնացած են. կրօնական և քաղաքական ժողովներն գլուխ չունեն որ գործեն. խորհրդարանական մնայուն Յանձնաժողովը որ եռանդեամբ և արդիւնաւոր կերպով աշխատելու պատրաստ է, չը գիտէ ինչպէս գործէ զի չը կայ Պատրիարք մը որ դիմէ դեսպանաց, երթայ Դուռն և պէտք եղած գործերն տեսնէ: Դեռ երեք շաբաթներ այս անկերպարան վիճակի մէջ պիտի կենամք, և բաւական գործեր կան: Մարտ 21-ի հաւանօրէն կը մեկնի աստի Կիլիկիա երթալիք յանձնաժողովը, Մաղաքբաշա և Նուբեան էֆէնտի, իրենց ընկեր ունենալով երկու հայ երիտասարդներ իբր գրագիր: Այս յանձնաժողովն Կիլիկիոյ մէջ բարեկարգութիւններն ՚ի գործ դնելու պիտի երթայ. սոցա պիտի ընկերանայ կէս—պաշտօնապէս մի անգղիացի զինուորական, յունիս 4-ի դաշնագրի զօրութեամբ. այդ պաշտօնեայն լաւ մարդ մը կերևի, անունն այժմ չեմ յիշեր: Բայց ի՞նչ բարեկարգութեան ծրագիր պիտի տանի միասին, չեմք գիտեր, ինչ եղան մեր պահանջումներն. մէջտեղը գլուխ չը կայ որ այս գործերը կարգադրէ. եթէ «Մասիսի» նայեմք դեսպաններն պահանջած են թէ Բերլինի վեհաժողովն ինչ որ որոշեց եւրոպական Տաճկաստանի գաւառաց համար նոյնն հիմ բռնուի Հայաստանի համար ևս, բայց ընդդիմնեց Դուռն, զայդ չեմք գիտեր՝ միայն թէ պ. Ֆուռնիէ մի նամակ գրած է առ Սրբազան Ներսէս հաղորդելով որ գոհացուցիչ տեղեկութիւններ ունի և երբ հաճի իրեն գալ պիտի հաղորդէ: Բայց սրբազանն թուի թէ երթալու դիտում չունի:

Մշեցի երիտասարդի մը դէպքն այս օրերս բաւական խօսակցութեանց առարկայ եղած է: Այդ երիտասարդն, որ Յակոբ անուն սարկաւագ մ'է, գեղադէմ անձ մը և հայրենասէր, յանկարծ կը ձերբակալուի կառավարութեան կողմէ և ՚ի բանտ կը նետուի, յատուկ ատեան մը որոյ կը նախագահէ ոստիկանութեան պաշտօնեայն հարցաքննութեան կ'ենթարկէ Յակոբ սարկաւագը, իւր բնակարանը խուզարկութիւններ կըլլան և կըսուի թէ կարևոր թուղթեր գտնուած են: Բայց մեր ստացած տեղեկութեանց նայելով այնչափ մեծ վրդովում պատճառող խնդիր մը չը կայ: Մի տետր հրատարակուած էր, որոյ հեղինակն կը կարծուի թէ այդ սարկաւագն եղած լինի, այդ տետրն կրակոտ բանաստեղծութիւններ կը պարունակէր, Հայաստանցի հայուն տառապանքներն կը նկարագրէր և հրաւէր կը կարդար հայոց զէնք առնուլ և Բուլկարաց նման անկախութիւն ի ձեռս բերել: Այս տետրն երկար ատենէ կը կարդացուէր. Տաճկաստանի մէջ գրաքննիչներ կան և ամեն հեղինակ նախ իւր գիրքն ներկայացնելով ապա պարտի տպագրել, բայց տեսէք որ ոչ ոք մըտքէն կանցնէ այս ձևերն ՚ի գործ դնել և պաշտօնեայներն մեծապէս գոհ են, վասն զի աշխատութիւն մը պակաս կըլլայ, ամեն մարդ ուզած գիրքն կը տպէ, լրագրաց մէջ ծանօթութիւն կը հրատարակէ, խիստ քիչ պատահած է, չըսեմ բնաւ, որ այդ գրքերն կառավարութեան ուշադրութիւնն գրաւեն թէպէտ և շատ անգամ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կառավարութեան դէմ են: Պատուելի Յակոբի գրուածն ալ այս կարգէն էր, միայն թէ ինքն համարձակած է այդ տետրներն մինչև իսկ տանել մաքսատուն և պաշտօնէից աչաց առջև բեռնակիրներու բաժանել, հոն կարծելով թէ մաքսէն ապրանք կը փախցնեն կը նայեն այդ գրին, քիչ մը թարգմանել կուտան, կիմանան և խեղճ Յակոբը կը ձերբակալեն: Հարցաքննութեան միջոցին նա կասէ թէ հարստահարութեանց համար ինչ որ ասած է ամենքն ալ կապացուցանէ և եթէ մէկն սուտ ըլլայ թող զինքն կամուրջին գլուխն կախեն:

Այժմ բանտն է: Հռովմէական հայոց խնդիրն նոյն վիճակին մէջն է. երկու կողմերն շարունակ աղերսագիր կուտան. Դուռը կասէ թէ հաշտուեցէք:

Հայկակ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թեհրան, 8 մարտի

Ներքին Պարսկաստանի հայերին համար, մեր ազգային վարչական ձևոյն նկատմամբ, Նոր Ջուղայն մեր լուսաւորութեան կեդրոնն պարտիմք համարել. մինչև անգամ Թեհրան, որ մայրաքաղաք լինելու տիտղոսով կը պարծի, ըստ մեծի մասին շատ խնդիրներում նորա իրաւասութեան և ազդեցութեանը ենթակայ կը գտնուի: Քննենք ուրեմն թէ այդ Դելփեան տաճարն իր հովանեացը տակ գտնուած երկնային պաշտօնակալներն և իր խնամոցը յանձնուած բարեխիղճ երկրպագուներն ինչ տեսակ օրէնքներով և փոխադարձ կապերով կը կառա-

վարէ, և նրանց վրա ի նպաստ մարդկութեան և ազգութեան ինչ տեսակ ներշնչութիւններ կը գործածէ։

Նոր Ջուղա մի վանք կայ Ս. Ամենափրկիչ անուամբ, ուր դրած ունի իր իշխանական աթոռն երկու մեծ վիճակների մեծ քահանայապետն—ինչպէս մեր ջերմեռանդ տէրտէրներն շատ անգամ Ս. Պատարագի յիշատակութեանց միջոցին գործածում են։—Սա, ինչպէս նաև պարսից կառավարութիւնն է, բոլոր իր հրամանատարութեանը ներքոյ գտնած հայաբնակ քաղաքների համար ժամանակաւոր քահանաներ կուղարկէ վիճակաւոր բառն, չեմ գիտեր ինչ առանձին նշանակութիւններով, նրանց պաշտօնի պատույն սեփականացրած։

Այս մասին խոհական անձանց կողմանէ քանիցս առաջարկութիւններ են եղած նրա աթոռակալներին, որպէս զի այդ վարչական ձևոյն մի բարեփոխումն տրուի, սակայն ի զուր—կը պաշտուի մինչև ցայսօր այդ հնացած սովորութիւնն իբրև Ս. Գրոց անջնջելի պատգամ, որով ժողովրդային կառավարութիւններն ևս ամենայն տեղ և ամեն ժամանակ խայտառակ դիրքեր են ստացած։ Հասարակութիւնն կամ միշտ վրդովման մէջ ալեկոծվում է այդ վարձկան մշակների վայրագ և անբարոյագէտ շարժմամբն և կամ ստոյիկեան անտարբերութեամբ է վարւում նրանց պաշտօնին և իր կրօնին հետ միանգամայն, որով այս կողմանց հայերի շատերն ըստ մեծի մասին ասել է կէս—մահմետականներ կարելի է համարել քան քրիստոնեաներ։ Այն անձն որ ազգութիւն կը ճանաչէ և կրօնի յարգն գիտէ, միշտ մորմոքվում է այս երկու տարրի վրա ևս, որոց երկուքն ևս կարծեն թէ միմեանց հակառակ ծայրայեղութեանց են դիմում։

Հնդկաստանի հայերից շատերն այս անձանց արատաւոր յատկութեանց յիշատակարաններն սրբագրելու անկարող տեսնելով զինքեանս՝ բողոքական են դարձել, շատերն ևս հայութեան անունն անգամ ուրանալու տրամադրութեան մէջ կը գտնուին։

Եթէ վաւաշ Տ. Մաղքոսն և արբշիռ Տ. Կիկոսն իբրև բարոյականութեան տիպար և առաքինութեան գաղափար հոգևոր մատակարարութիւն անելու համար՝ ի Հնդկաստան և կամ այլուր կուղարկվին երեք—չորս և հինգ ամբողջ տարիների շրջանում այնտեղ մնալու պայմանաւ՝ իրանց կանայքն ի Նոր Ջուղա թողած, նրանց բարոյականութենէն ինչ կը լինի յուսալ և նրանց ազդեցութեանց սակ գտնված հասարակութեանց ծոցէն ինչ ճիւաղներ չեն դուրս գալ, և ինչ գայթակղութիւններ բարեպաշտ սրտերի, ինչ երկպառակութիւններ անմեղ ընտանեաց և ինչ անպատւութիւններ հոգևորական դասուն համար չեն ծնուցանէր այդ անպատկառ Պրիապոսներն, այդ խելացնոր Սիլենոսներն իրանց կատաղի հուղկահարութիւններովն։ Ո՞ւր կը մնան ապա այն պատիւներն, ընկերական և ազգային, որք յանձնված են անգթաբար իրանց անձնականին իսկ անգէտ գըլուխներին։

Այս տեսակէտէն դիտելով կարող է հասկանալ մարդ թէ ինչի՞ ազգայնոց շատերն այլակրօնութեան մէջ կը սկսին որոնել իրանց խղճի հանդարտութիւնն՝ անձեռնհաս լինելով այդ տարտարոսային խառնակութեանց բարենորոգման միջոցներին։

Ես գիտեմ ինչի համար աննպաստ կը լինին խոհեմամիտ անձանց բողոքներն այդ մասին—որովհետև վիճակաւորներն ի հարկէ պիտի գնեն ս. առաջնորդէն իրանց վիճակն ըստ պայմանութեան նորին, որով անտանելի զեղծումներ են լինում այդ հոգևորական պաշտօնակատարութեանց մէջ։ Արժանաւորներ—եթէ գըտնվին հազիւ—անմխիթար վիճակներում, և անարժաններ—ըստ մեծի մասին գրեթէ—հարուստ վիճակներում են պաշտօն ստացած, առաջիններն՝ իրանց աղքատութեանը և հանդարտաբարոյութեանը և երկրորդներն՝ իրանց հարստութեամբ պարարտ կաշառք մատուցանելնոյն և գաղանաբարոյութեանը համար—այդ յայտնի է արդէն։ Սակայն չը շփոթէք այս խնդիրն, կարծելով թէ Վանքի ելևմտական հաւասարակշռութիւնն պահելու համար դիմած են այդ արտականոն կառավարութեան ծրագրին—ո՛չ։ այլ ս. առաջնորդաց անձնական քսակի լիութեանն կը վերաբերին դրանք, որոնց մէջէն բարեյիշատակ Թադէոս Բէկնազարեան եպիսկոպոսն միայն ի փրկութիւն և ի պայծառութիւն վանքին գործածած է զայնս։ Մովսէս եպիսկոպոս այդ հարուստ աւարովն երբ Թէհրանէն կանչնէր, ընդդէմ տեղւոյս հայ ազգութեան արդար բողոքանացն և Վեհ. Կաթողիկոսի հեռագրոյն իսկ, Նոր Ջուղայու ժողովրդոց ձեռքէն փախցուցած անվարտի նախրապաններն ի քահանայութիւն վերակոչեաց ատ իւրաքանչիւրէն քսանական ոսկի առնելու համար միայն, որոնք մի տարիէն յետոյ մեր դռներն էին ամէ առած՝ արտաքսված լինելով իրանց հայրենի գիւղէն։

Նոր-Ջուղացի ազգայինք, չեմ գիտեր ո՞ր տաղանդաւոր գլխի դրդմամբն, այս օրերս մի նոր քաջագործութիւն ևս արած են։ Գիտէք ի հարկէ որ Գրիգորիս եպիսկոպոսն երեք տարի է ամբողջ ի Հնդիկս կը դեգերի, սա իր առաջնորդական աթոռի կառավարութիւնն յանձնած է մի Խաչատուր ծ. վարդապետի բարեխիղճ խնամոցն։ Ջուղայեցիք իւրեանց առաջնորդի պաշտօնանկութեանը համար քանիցս առ Վեհ. Կաթողիկոսն աղերսագրով և հեռագրով բողոքելէն և իբր թէ մի պատասխան չը ստանալէն յետոյ՝ մի արտաքոյ կարգի հանրագրութեամբ այս օրերս ելեր առ Օգոստ. Կայսրն ռուսաց են դիմեր, որպէս թէ քիւրդերի ձեռքում հարստահարութեան մէջ տարապեալ Հայաստանցիքն լինէին, այսու դիմամբ որ շնորհ անէ Ն. Կ. Մեծութիւնն ստիպել զԱյրապետն որ Գրիգորիս եպիսկոպոսն յետս կոչելէն զկնի՝ այսուհետև ևս Տաճկաստանի եպիսկոպոսներէ տեսուչ այդ աթոռին համար չընտրվի։—

Ահա Պարսկաստանում հայ տարրի մի մամուլ չունենալու վնասն ևս։

Նախորդ նամակս ասած էի թէ միջոցների անյարմարութիւնն աւելի կատարելագործեալ միջոցներ պարտի ծնանիլ, սակայն միջոցի այսպիսի մի անհեթեթ կատարելագործութեան վրա երբէք չէի խորհած—Տաճկաստանցի մի եպիսկոպոս իր առաջնորդական աթոռին, չեմ գիտեր ինչ գաղտնի պատճառներով, արտաքսելոյ համար առ ռուսաց Կայսրն դիմել։—

Երևելցի

«ՄԱՍԻՍ» ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զէյթունցւոց վանահօր հետ շղթայակապ Մարաշ բերուած Մխայէլի ազգայինք 28 հոգի ըլլալով՝ անոնցմէ վեցն այն օրերն արձակուած և մէկն ալ իբր թէ սխալմամբ Հալէպ ղրկուած է եղեր, մնացեալ 21 հոգին ալ առանց հարցաքննութեան և առանց վճռոյ Մարաշ մինչև ցարդ բանտարկուած լինելով այս օրերս յիշեալներէն երկուքը մի և նոյն ժամու մէջ և մէկն ալ ժամ մը վերջը կը մեռնի բանտին մէջ և ոչ հիւանդանոցն, որ մեծ պատասխանատուութիւն կը հրաւիրէ տեղական կառավարութեան վրա. ահա այսպէս խեղճ բանտարկեալներէն ոմանք բանտի մէջ և ոմանք հիւանդանոցի մէջ անտանելի նեղութեամբ և անխնամ մնալով հետզհետէ կը մեռնին, որոց թիւը 12—13-ի հասած է։

Երկու օր առաջ Մարաշէն առնուած հեռագրէ մը իմացուեցաւ որ վերոյիշեալ բանտարկեալներէն վեց հոգի ևս արձակած է կառավարութիւնը. ահա այսօր ևս կառավարութիւնը պատասխանատու կը մնայ առաջի օրինաց։ Եթէ յիշեալներն յանցաւոր էին, ընդէ՞ր կարձակէ. եթէ անմեղ էին, (ինչպէս որ են իրօք) ընդէ՞ր առանց հարցաքննութեան և վճռոյ երեք ամիս բանտարկելէն զկնի այժմ կարձակէ։ Ահաւասիկ տեղական կառավարութիւնն այսպէս ապօրինաւոր և անխնամ եղանակաւ կը վարուի միշտ դժբաղդ Զէյթունցւոց հետ, զոր կը հաստատէ հետևեալ դէպքն ալ։

Խել մը Պէշէնցի և Պէրթիզցի Թուրք գողեր Ալապաշցի Դարաճեան Վարդան անուն պարկեշտ ազգային մը տունը կողոպտելով՝ ժամանակէ մը վերջը լուր կը ղրկեն յիշելոյն թէ թող գայ իւր ստացուածքն առնու. այն խեղճն ալ հաւատալով կերթայ, և երբ նիհանի կամուրջը կը հասնի, յիշեալ գողերն այն տեղը պահըտուած ըլլալով վրան կը յարձակին, և երեք չորս տեղէն վիրաւորելով չարաչար կը մեռցնեն, և կամուրջն ալ այրելով կանհետանան, և դիակը կը մնայ հոն 2—3 օր։ Նոյն միջոցին Մարաշի մէջ համբաւ կելլէ թէ Զէյթունցիք ճիհանի կամուրջն այրած են. Մարաշի կառավարութիւնը քննիչ կը ղրկէ, որ կերթայ կը նայի թէ կամուրջին կեդրոնին մեծ աչքն այրած էր, քովն ալ դիակ մը կար. իսկ այլ թէ Զէյթունցի և թէ ուրիշ մարդ չը տեսներ հոն և կուգայ կը պատմէ կառավարութեան ինչպէս որ տեսած էր. բայց կառավարութիւնը «անշուշտ Զէյթունցիներն այրած են, ուրիշ ո՞վ պիտի այրէ» ըսելով տեղեկագիր կը շինէ և միանգամայն կը հեռագրէ առ կուսակալն. և թէպէտ Խտրէի ժողովոյն անդամ Տ. Յօհաննէս քահանան կը պնդէ թէ «Ինչո՞ւ այսպէս սխալ տեղեկագիր կը շինէք ու հեռագիր կը քաշէք. ուրկէ՞ հաստատեցիք Զէյթունցւոց այրած ըլլալը։ Ահա եկող քննիչը ժողովոյս առջև բացարձակապէս խօսեցաւ իւր տեսածը, յորմէ չը հաստատեցաւ թէ Զէյթունցիք այրած են»։ Կառավարութիւնը դարձեալ մտիկ չըներ, և իւր ուզածին պէս կը շինէ տեղեկագիրն և անմիջապէս հեռագրաւ ևս կը հաղորդէ կուսակալին, եղելութիւնը թշուառ Զէյթունցւոց վերագրելով, մինչդեռ կամուրջին քով տեսնուած հայու դիակն, որուն ո՛վ ըլլալը քննիչն ալ տեսածին պէս ճանչցած և կառավարութեան իմաց տուած է, յայտնապէս կապացուցանէ թէ մի և նոյն եղեռնագործներն են կամուրջն այրողներն ալ։ Նոյն եղելութիւնն երկու օր առաջ հեռագրով հաղորդուեցաւ Պատրիարքարանի ալ։

Անկէ զատ՝ նոյն գիւղացի Տաճիկ գողերն այն օրերը Մարաշ եկող Աշոտցի հայ և Տաճիկ վաճառական ճանբորդներու վրա ևս կը յարձակին, «Կեավըրլար պիր Թարաֆա, Իսլամլար պիր Թարաֆա չըքսըն» ըսելով. բայց անոնք իրարու հետ միաբանելով՝ կը դիմադրեն գողերուն, և անվնաս ազատելով կուգան Մարաշ, և որքան ալ կառավարութեան կը գանգատին, կառավարութիւնը կարևորութիւն չը տար։ Այժմ Զէյթուն Ֆռնուզ, և շրջակայ հայ գիւղօրայք պաշարման մէջ են, ոչ ոք կը համարձակի դուրս ելնել, վասն զի մինչև անգամ ժամու մը չափ իւր գիւղէն հեռացող հայուն կողոպտուիլ և մեռնիլ է միակ բաժինը....։»

Աս տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ խնդիրն հետզհետէ ծանր կերպարանք մը առնելու վրա է, և եթէ այս վիճակը տակաւին շարունակուի, Ֆռնուզ և շրջակայ գիւղօրէից ժողովուրդը բոլորովին պիտի չքանայ։ Չը գիտեմք թէ Ս. Պատրիարքն և Կեդրոնական վարչութիւնն ինչ տնօրինութիւններ ի գործ դրած են այս խնդրոյն ելք մը տալու համար. սա միայն գիտենք թէ մինչև ցարդ ձեռք առնուած միջոցները բնաւ արդիւնք մը չունեցան, և ընդհակառակն աւելի վատթարացաւ այն կողմերու ժողովրդեան վիճակն, և մեծ վտանգ կը նշմարուի ապագային մէջ։

Այս վտանգին առաջն առնելու համար իմաստուն և կտրուկ ընթացք մը պէտք է բռնել. եթէ ոչ՝ հետևանքը դառն և պատասխանատուութիւնը խիստ մեծ պիտի լինի անոնց համար՝ որոց յանձնած է ազգն իւր քաղաքային գործոց վարչութիւնն։

(Մասիս)

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 3|15 ապրիլի։ Հակահասնեանները Բ. Դռնից թոյլտուութիւն են խնդրում նոր պատրիարք ընտրելու համար։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 ապրիլի։ «С. Петербург. Листокъ» լրագրի հատով ծախվելը արգելվեցաւ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 ապրիլի «Голосъ» լրագիրը հաղորդում է, որ Թագաւոր Կայսրի կեանքին յանդուգն ձեռնամուխ եղող չարագործի մեղաւորութիւնը քննելու համար բարձր դատարան կը կազմվի։ Քննութիւնը յանձնված է սենատոր Լեօնտևվին, որ արդէն սկսեց իր պաշտօնակատարութիւնը։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 ապրիլի։ «Голосъ» լրագիրը երկրորդ նախազգուշութիւն ստացաւ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 ապրիլի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր. 37 կ., երկրորդ 96 ր., երրորդ 96 ր. 85 կ., չորրորդ 95 ր. 85 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 238 ր., երկրորդ 233 ր. 25 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 93 ր. 50 կ., ոսկի 8 ր. 41 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ $23\frac{3}{8}$ պէնս, Ռուսաց 100 րուբլ Գերմանիայի վրա $199\frac{1}{2}$ մարկ։ Տրամադրութիւնը ամուր է։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 ապրիլի։ Հաստատապէս յայտնի է, որ իշխան Սամսկու որդի Ալէկո-փաշա Վօգորիդէս Արևելեան Ռումելիայի գըլխաւոր նահանգապետ է նշանակված 5 տարի ժամանակով։ Նա յունադաւան և բուլգարական ծագումի է։ «Новое Время» լրագիրը լսել է, որ մինիստր Վալուևի նախագահութեամբ մի մասնաժողով է կազմված այն արտաքոյ կարգի միջոցները քննելու համար, որոնց անհրաժեշտութիւնը ապացուցանում են վերջին ժամանակներում կրկնվող չարագործութիւնները։ Այդ միջոցներից մէկը Ռուսաստանի մէջ տասերկու գլխաւոր նահանգապետութիւնների կազմելու մտադրութիւնն է։

ՆԻԿՈԼԱԵՎ, 6 ապրլի։ Ծովային նահանգական դատարանում սկսվեց «Լիւադիա» նաւի կործանման գործի քննութիւնը. մեղադրում է անցած պատերազմի հերոս Դուբասով։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 ապրիլի։ «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, որ սենատորները արդարութեան մինիստրի առաջնորդութեամբ ապրիլի 3-ին իրանց հաւատարիմ հպատակութեանը շնորհաւորութիւն մատուցանելու ժամանակ, Թագաւորը պատասխանեց. «Շնորհակալ եմ ձեր արտայայտած զգացմունքների համար, որոնց մէջ Ես չէի կասկածում. Ես հաւատացած եմ, որ դուք Ինձ կօգնէք այս դժուար հանգամանքներում, որոնց մէնք այժմ տանում ենք, դուք գիտէք, որ գործերի դրութիւնը ծանր է, անհրաժեշտ կը լինի ընդհանուր բարօրութեան համար խիստ միջոցներ գործադրել, որոնց նպատակը կը լինի չարիքը արմատախիլ անել. հարկաւոր չէ յուսահատվել, հարկաւոր է շարունակել գնալ իր ճանապարհով, շիտակութեամբ կատարելով Իմ պարտքը Ռուսաստանին ծառայել Ես յոյս ունեմ, որ մեր աշխատութիւնները յաջողութեամբ կը պսակվեն, և որ մենք կը տեսնենք Ռուսաստանին խաղաղ և բաղդաւոր։» Պետերբուրգի քաղաքային Դումայի բոլոր ձայնաւորները ապրիլի 4-ին ներկայացան Թագաւորին շնորհաւորութիւններով. քաղաքագլխի ողջունելուց յետոյ Թագաւորը պատասխանեց հետևեալ խօսքերով. «Շնորհակալ եմ ձեզանից պարոններ, այն զգացմունքների համար, որ ձեր փոխանակ արտայայտեց քաղաքագլուխը, Ես դրանց մէջ երբէք չեմ կասկածել։ Դիմում եմ դէպի ձեզ, պարոններ, ձեզանից շատերը, տանտէրերը թող նայեն իրանց դռնապաններին, վարձաբնակներին. դուք պարտաւորէք օգնել պօլիցիային և չը պահել կասկածաւոր մարդիկներին. չէ կարելի անհոգութեամբ վերաբերվել այս բանին. նայեցէք թէ մեզ մօտ ինչեր են կատարվում, շուտով ազնիւ մարդուն անկարելի կը լինի փողոցում երևալ, նայեցէք որքան սպանութիւններ կան. լաւ է որ Աստուած ազատեց Ինձ, բայց խեղճ Մեզենցօվին նրանք միւս աշխարհը ուղարկեցին, Դրէնտէլնի վրա նոյնպէս հրացան արձակեցին. այդպէս Ես յոյս ունեմ Ձեզ վրա, ձեր օգնութիւնը հարկաւոր է, այդ ձեր պարտականութիւնն է»։ Ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետներ նշանակված են Տօտլէբէն Օդեսայի, Լօրիս-Մելիքով Խարկովի, Գուրկօ Պետերբուրգի։ Լուր կայ որ Խարկովի գեներալ-նահանգապետի իշխանութեանը կենթարկվեն, Խարկովի, Պոլտավայի, Չէրնիգօվսկի, Օրլօվսկի և Օդեսայի նահանգները, նախկին Նօվօրօսիյսկի գեներալ-գուբերնատորութեան մէջ մնած նահանգները։ Լօրիս-Մելիքով կը դուրս գայ ուղիղ դէպի իր նշանակված տեղը։

Խմբագիր—Հրատար. ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱ-ԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

1879 Թւին

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ԱՄԵՆ ՕՐ, բացի տօն և տօների հետևեալ օրերից:

Լրագրի դիրքը և պրօգրամմին նոյն են մնում: Մենք ստանում ենք ՍԵՓԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: «ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլ է, կէս տարվան 6 րուբլ: Գրվել կարելի է ՄԻԱՅՆ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ մէջ:

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ ծախվում են 5 կոպէկով հատը.

Օտար քաղաքներից պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով ТИФЛИСЪ Редакція «Мшакъ.

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ПОТИ-ТИФЛИССКАЯ ЖЕЛѢЗНАЯ ДОРОГА

ОБЪЯВЛЕНІЕ

Съ 10 Апрѣля будутъ въ движеніе товаропассажирскіе поѣзда: № 5 отъ Поти до Тифлиса и № 6 отъ Тифлиса до Поти по нижеслѣдующему росписанію.

Поѣздъ № 5					Поѣздъ № 6				
Станціи.	Приходъ		Отходъ		Станціи	Приходъ		Отходъ	
	ч.	м.	ч.	м.		ч.	м.	ч.	м.
Поти	—	—	6	45 вечера	Тифлисъ	—	—	12	56 пополудни
Ріонъ	1	25	2	20	Гори	4	15	4	35
Квирили	3	46	4	59	Михайлово	6	25	6	45
Михаилово	9	36	10	06	Квирили	11	44	12	15 пополуноч
Гори	11.	55	12	20 пополудні	Ріонъ	1	24	1	54
Тифлисъ	3	51	—	—	Поти	6	35	—	—

Пасажирскіе поѣзда: № 1 изъ Поти и № 2 изъ Тифлиса, а также товаропассажирскіе поѣзда № 7 изъ Сурама № 8 изъ Тифлиса будутъ въ движеніи по прежнимъ росписаніямъ.

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՒ ՈՒՐԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

ՊՐՕՖԷՍՕՐ ԲԷԿԷՐ

Տալու է ԳՕԴՖՐՈՒԱ եղբայրների ցիրկի մէջ ներկայացումներ:

Պրօֆէսոր Բէկէր, որ մի երևելի ձեռնածու է (ֆօկուսնիկ), այսուհետև տալու է իր ներկայացումները իւրաքանչիւր երկուշաբթի և ուրբաթ օրերը:

ՏԵՂԵՐԻ ԳՆԵՐԸ

Լօժաներ 7 րուբլ, աթօռներ 1 կարգի մանէժի շրջանում 2 ր. 50 կ., աթօռներ մնացած կարգերի նոյն շրջանում 2 ր., 1 կարգ աթօռների շրջանից դուրս 2 ր., 2 կարգի 1 ր. 50 կ., առաջին տեղ 1 ր., 2 տեղ 60 կ., գալերեա 30 կ.:

Տոմսակներ կարելի է ստանալ ամեն օր, առաւօտեան 10 ժամից սկսած ցիրկի կասսայում:

Մինչև 8 տարեկան երեխաներ վճարում են 1 տեղի համար 50 կ., 2 տեղի համար 30 կոպէկ:

ПОРТНОЙ ИЗЪ ПЕТЕРБУРГА ГЕРМАНЪ на Гановской улицѣ въ домѣ Іоанисіани Имѣю честь извѣстить почтеннѣйшему публику, что принимаю заказы своими товарами ноонныя и статския платя и исполняю собственнымъ присмортомъ и также отдаю на прокатъ разныя костюмы кромѣ того въ моемъ магазинѣ имѣется мужскія и дѣтскія костюмы заказы и продажа производится по весьма умѣреннымъ цѣнамъ.

1—10

Ազդ

Գառնիկ Ալէքսանդրեան Յարութիւնեան, որը մականունը Սարգսեան Սիմոնեան. Կ. Պօլիս Բէբօյի Թաղը ծնած, 18—20 տարեկան, արհեստը դերձակութիւն, ինքը բարձրահասակ, երկու տարի է որ անգլիացի վաճառականի մը հետ ասէկ (Պօլսէն) եկած շոգենաւով Փօթի գալու, անկէ ալ Թիֆլիսանցներու նրպատակաւ ճամբայ ելած օր.. մինչև ցայսօր և ոչ մի լուր առնուած է. Հայրը և մայրը քոյրը մը ունի. ով որ տեսած է յիշեալ երիտասարդը, մարդասիրաբար ազգային լրագրաց խմբագրատան շնորհք ընելը կաղաչուի:

„Ն ո ւ է ր ք ե ա ս ի ր գ ե ղ ջ ո ւ կ ն ե ր ի ն“ անունով նոր դուրս եկած բրօշիւրը ծախվում է հատը 15 կոպէկով Թիֆլիսի Կ ե ն տ ր օ ն ա կ ա ն և Զաքարեայ Գրիգորեանի գրավաճառանոցներում: Հարիւրով առնողներին կը լինի 20% զեղջում, եթէ անմիջապէս դառան դէպի մեզ այս հասցէով. Тифлисъ Григорію Теръ-Меликсетову. въ Сололакхъ, на Сололакской улицѣ, у Вознесенской церкви, въ д Микаила Галустова, подъ № 110.

Գրիգոր Տէր-Մելքսեդեկեան:

Բժիշկ Աւետիք Բաբայեան (Բաբայեվ) ընդունում է հիւանդներին Թիֆլիսի բժշկանոցում չորեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ օրերը ջրային և հոգեկան հիւանդութիւնների բժշկելու: Բացի այդ բժիշկ Բաբայեան (Բաբայեվ) հինգշաբթի և շաբաթ օրերը առաւօտեան 9—10 ժամը ընդունում է իր տանը ներքին հիւանդութիւններ ունեցող կամ էլեկտրականութեամբ բժշկելի աղքատ հիւանդներին: Հասցէն Սերգիեվսկայա փողոց. տու Բայանդուրովի:

7—10

ԱՊՐԻԼԻ 10 — ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ — ԹԻՖԼԻՍ. 1879

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Ապրիլի 9-ին)

	ր.	կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	8	55
Հին 82 պր. մ. արժ. 1000 մ.	1500	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 „	1740	—
Վիզրինի 5% առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	241	—
Երկրորդ 5% վիզրինի »	238	—
Մարսելի կուրսը 244—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա.	105	19
Վենայի կուրսը աժէ 113 գլ.	100	—
Դուբեծի քարաթը.	5	65
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ.	320	—
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	102	—
Շաքարը բրօցկու	7	40
„ միւս տեսակը.	7	30
„ չաքար աւազը.	5	60
„ . թրանզիտը.	5	80
» մաքուր վճարած	12	50
Բ ո մ բ ա կ ը Երևանու Ամերիկայի սերմից.	7	60
Միւս տեսակը հին սերմից.	7	—
Բուրդը Խոշի	7	50
» Թարաքամի	4	20
Ալիւրը Շորագալու	1	70
» Երևանի.	—	—
Գարին	1	—
Մոմը ճրագարայի (стеар.)	12	60
Մետաքսը Նուխւայ	200	—
Կախեթուինը.	140	—
Կոկոնը Նուխւայ (բոժ.)	40	—
Ֆրինդոնը (լասը) Ագուլեաց	55	—
Կօֆէն մոկօի.	27	—
„ ջաւնի	22	—
« Մարտինօյին	18	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

	ր.	կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները	1	
Ռուսաստան	2	
Աւստրիա	3	
Անգլիա	4	
Գերմանիա	2	88
Ֆրանսիա	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱՐԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ընդունելութիւն ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ, որը 50 կոպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ. Առանձին սենեակներում ամիսը 30 — 50 րուբլ: Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլ ամսական.

Երթեւեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 9½ մինչև 11 ժամ առաւօտեան. Բժշկապետ Անանով.

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րոպէ առաւօտեան: Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րոպէ:

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից	9. 21	5. 18
Գօրի	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ.	1. 29	11. 57
Րիօն	6. 47	
Փօթի	9. 40	
	առաւօտ.	
Փօթիից	9. 13	
Րիօն	12. 13	
Միխայլօվօ.	5. 39	1. 37
Գօրի.	7. 5	4. 8
Թիֆլիս.	9. 31	7. 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ	90	68	38
Գօրի.	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ.	5. 22	3, 92	2, 18
Րիօն.	9.	6. 75	3. 75
Փօթի	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փօստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7. Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան.

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փօստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր. Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը. Երևանի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ. Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղաւ ամեն օր. Նուխու տրակտից չորեքշաբթի և կիրակի. Բելիկլիւչի տրակտից երեքշաբթի և շաբաթ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

	կոպ.
Բաց նամակ արժէ	4
Ռուսաստան և Եւրօպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	8
Ամերիկա	8
Պարսկաստան	8
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը ժամը 9-ից մինչև 1 ժամը կէսօրից յետոյ:

Երկուշաբթի. Լիսիցեվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւններ, Բակստ վեներական և կաշու հ., Քուչարեանց վիրաբուժական և կանանց հիւանդութիւններ.

Երեքշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ., Մինկեվիչ վիրաբուժական հ., Բակստ կուրծքի և ներվային հ., Ա. Բախուտով կանանց, երեխաների հ. և մանկաբարձութեան. Բէյխ աչքի հ.

Չորեքշաբթի. Լիսիցեվ ներքին հ., Բակստ վեներական և կաշու հ.

Հինգշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ., Քուչարեանց սիֆիլիտական և միզային գործարանների.

Ուրբաթ. Լիսիցեվ ներքին հ. Բակստ կրծքային և ջղային հ., Ա. Բախուտով կանանց և երեխաների հ. և մանկաբարձութեան:

Շաբաթ. Վէրմիշէվ ներքին հ., Մինկեվիչ վիրաբուժական հ., Բակստ վեներականկաշու հ., Բէյխ աչքի հիւանդութիւնների

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—ԹԻՖԼԻՍ. Հայրենեաց որդի. Նուիրատուութիւններ հաւաքում ենք յօգուտ «Երարատեան ընկերութեան» Ձեր քանը բաւական է:

—ԳԱՆՁԱԿ. Ն. Տ. Ն. Ուղարկեցինք «Մշակի» անցեալ տարվայ համարները: Շուտով ստացականներ կուղարկենք:

—ՐՈՍՏՈՎ. Ա. Զ. Ստացանք 312 ր. 48 կ., «Մշակի» բաժանորդագներ: Հասցէն կը փոխենք: Ապահովագիր կուղարկենք բոլորին: Պրեմիան անպատճառ լինելու է:

—ԽԱՐԿՕՎ. Ռ. Կ. Յօդուածը ստացանք, բայց շատ մեծ է: Ժամանակ չենք ունենայ այդ յօդուածը շուտով կարդալու:

—Կ. ՊՕԼԻՍ. Օ. Շ. Ձեր նամակը ստացանք: Կը կարդացրենք ձեր ցանկութեան համեմատ: